

Sukupuoli kasvatuksen historiassa

SUOMEN KOULUHISTORIAALLISEN SEURAN 70-vuotisjuhlaseminaarissa pohdin kasvatuksen historian nykytilaa ja tulevaisuutta. Samasta aiheesta olen kirjoittanut muissa yhteyksissä (Rantala 2006a, 2006b), joten tässä artikkelissa keskityn esitykseni yhteen tärkeään osa-alueeseen – sukupuolikysymykseen kasvatuksen historiassa.

Historiaa on pidetty miesten maailmana. Pohdin tämän seikan näkymistä kasvatuksen historian tutkijoiden sukupuolijakauksessa ja julkaisuissa. Käsittelen artikkelissa kouluhistoriallisten seurojen vuosikirjojen julkaisupolitiikkaa ja pohdin sukupuolen näyttäytymistä siinä. Tarkastelen sukupuolikysymyksen esille tuleamista myös alan väitöksissä ja monografioissa.

Kasvatustieteilijöiden ja historioitsijoiden erilaiset taustat

On väitetty, etteivät naiset saa miesten tavoin ääntään kuuluviin akateemisilla foorumeilla. Turun yliopiston historian laitoksen tutkijat Marjo Kaartinen ja Anu Korhonen nostivat asian esille vuonna 2001. Heidän historian tiedeyhteisön julkaisupolitiikkaan pureutunut artikkelinsa perustui alan johtavien kansallisten aikakauskirjojen, Historiallisen Aikakauskirjan ja Historisk Tidsskrift för Finlandin sekä Jorma Kalelan juhlakirjan tekstien tarkasteluun. Kirjoittajat esittivät lopputulemana päätelmän, että tiedeyhteisö suosii – tosin ehkä tiedostamattaan – miehiä (Kaar-

tininen & Korhonen 2001). Kaartisen ja Korhosen tarkastelu paljasti, että naisten kirjoitusten osuus oli Historiallisessa Aikakauskirjassa noin 17 %, Historisk Tidskrift för Finlandissa 24 % ja Jorma Kalelan juhla- ja muistikirjassa noin 19 % kaikista kirjoituksista. Sama epätasapaino näkyi myös viittauskäytännöissä: naisten tutkimuksiin viitattiin harvoin.

Puuttumatta tarkemmin kyseisen artikkelin taustoihin on kiinnostavaa tarkastella toteutuuko vastaava epätasa-arvo kasvatuksen historian alalla. Voisi olettaa, että kasvatuksen ilmiöiden historiallinen tarkastelu kiinnostaa naisia yhtä lailla kuin kasvatustiede yleensä (vrt. Julkunen 2004, 57, 64–65, 197–204; Katainen, Kinnunen, Packalén & Tuomaala 2005, 14; Markkola 2003). Toisaalta kasvatustieteenkään kohdalla tuskin voidaan olettaa vallitsevan sukupuolineutraali tilanne. Saira Anttonen ja Tiina Kempainen ovat osoittaneet myös kasvatustieteen alalla vallitsevan sukupuolen mukaan määräytyneiden vallan käytäntöjen olemassaolon (Anttonen & Kempainen 1994).

Mielenkiintoinen havainto liittyy kasvatuksen historiasta väitelleiden sukupuolijakaumaan. Kasvatuksen historia on selvästi miehinen ala, kun asiaa tarkastelee väitöskirjojen perusteella. Kivirauman (1997, 38) aineistossa naisten osuus vuosina 1980–1995 väitelleistä oli puolet, mutta kasvatuksen historian alalla vain kolmannes. Vuosina 2000–2004 kasvatusalalla väitelleistä lähes kaksi kolmasosaa on naisia mutta kasvatuksen historiasta väitelleitä kasvatustieteilijöitä vain joka viides.¹⁾ Tällä vuosituhannella kasvatustieteessä historiallisen väitöskirjan laatineista 17 jatko-opiskelijasta 14 on miehiä. Verrataan tilannetta historia-aineisiin valitsemalla tarkasteluun Helsingin yliopistossa kasvatushistoriallisen väitöskirjan vastaavana aikana laatineisiin neljään ei-kasvatustieteilijään: he ovat kaikki naisia – historian laitosten väitelijöistä taas vain joka viides on nainen (Heikkinen 2006, 93). Vaikka määrät ovat vähäisiä, voi tieteenalojen sukupuolittuneisuudesta vetää varovaisia johtopäätöksiä: kasvatustieteessä historia on miesten aluetta ja historia-aineissa kasvatuksen kysymykset naisten käsissä.

Kouluhistoriallisten seurojen vuosikirja-artikkelit miesten kynistä

Tarkastelemalla johtavien kasvatuksen historian kotimaisten julkaisujen, *Koulu ja menneisyys* -vuosikirjan (1935–2004) sekä *Skol-historiskt arkivin* (1952–2003) sisältöä huomaa, että kasvatuksen historia on miesten maailmaa jopa enemmän kuin emotiede historia. Suomenkielisen kouluhistoriallisen seuran julkaisussa on naisten laatimia artikkeleja 18 prosenttia koko tuotannosta. Ruotsinkielisten artikkeleiden tilanne on vielä vinoutuneempi, sillä vain 12 prosenttia kirjoituksista on naisten laatimia.

Naiset ovat alkaneet julkaista kyseisissä vuosikirjoissa tekstejä 1970-luvulta lähtien, ilmiö joka näkyy myös yleisemmin kasvatustieteessä (vrt. Kivirauma 1997, 30). Koulu ja menneisyys -vuosikirjassa naiskirjoittajien määrän kasvu näkyy vasta 1980-luvulla, koska edellisellä vuosikymmenellä ei ilmestynyt kuin yksi vuosikirja. *Skolhistoriskt arkivissa* tapahtuu naisten laatimien artikkelien määrässä notkahdus 1980–1990-luvuilla. Toisaalta artikkelien kokonaismäärät eivät ole suuria, joten tarkastelusta voi vetää vain suuntaa-antavia johtopäätöksiä.

Vuodet	Naiset	Miehet	Yhteensä
1935–1944	5 (19 %)	21 (81 %)	26 (100 %)
1945–1954	0 (0 %)	8 (100 %)	8 (100 %)
1955–1964	3 (11 %)	24 (89 %)	27 (100 %)
1965–1974	1 (7 %)	13 (93 %)	14 (100 %)
1975–1984	0 (0 %)	10 (100 %)	10 (100 %)
1985–1994	12 (15 %)	68 (85 %)	80 (100 %)
1995–2004	29 (27 %)	79 (73 %)	108 (100 %)
yhteensä	50 (18 %)	223 (82 %)	273 (100 %)

Taulukko 1. *Koulu ja menneisyys* -vuosikirjan artikkelit (1935–2004) kirjoittajien mukaan jaoteltuna (N 273)²⁾

Vuodet	Naiset	Miehet	Yhteensä
1952–1961	2 (8 %)	24 (92 %)	26 (100 %)
1962–1971	1 (5 %)	21 (95 %)	22 (100 %)
1972–1981	6 (21 %)	22 (79 %)	28 (100 %)
1982–1991	4 (11 %)	32 (89 %)	36 (100 %)
1992–2001	5 (10 %)	45 (90 %)	50 (100 %)
2002–2005	5 (17 %)	25 (83 %)	30 (100 %)
<i>yhteensä</i>	<i>23 (12 %)</i>	<i>169 (88 %)</i>	<i>192 (100 %)</i>

Taulukko 2. Skolhistoriskt arkiv -vuosikirjan artikkelit (1952–2005) kirjoittajien mukaan jaoteltuna (N 192)³⁾

Kaartinen ja Korhonen (2001) toteavat: "Miehet marginalisoivat naistutkijoita paitsi ignoroimalla heidän tutkimuksensa omasta tieteellisestä keskustelustaan myös jättämällä heidät kutsumatta tieteellisten teosten ja aikakauskirjojen kirjoittajakuntaan." Asiaa voi tarkastella kasvatuksen historian näkökulmasta valitsemalla tarkastelukohteeksi *Koulu ja menneisyys* -vuosikirjan.

Periaatteessa kouluhistoriallisen seuran vuosikirjaan voi kirjoittaa kuka tahansa. Kirjoituksia pyydetään kuitenkin pääasiassa seuran jäseniltä. Tällä hetkellä seuran 78 jäsenestä kolmannes (25) on naisia eikä seuran jäsenrakenne ole merkittävästi muuttunut kymmenessä vuodessa. Naisten laatimien kirjoitusten määrä suhteutettuna heidän suhteelliseen osuuteensa seuran jäsenistöstä osoittaa kirjoittajajakauman vinoutuneen miesten hyväksi. Osaltaan asia selittyy sillä, etteivät seuran naisjäsenet tarjoa käsikirjoituksiaan yhtä paljon kuin mieskollegansa.

Toisin kuin Kaartisen ja Korhosen tarkastelukohteena olevissa *Historiallisessa Aikakauskirjassa* ja *Historisk Tidskrift för Finlandissa* ei kouluhistoriallisen seuran vuosikirjatoimikunta joudu valikoimaan kirjoituksia, koska lähes kaikki tekstit julkaistaan. Miesten hallitsemat julkaisutoimikunnat eivät ole valikoineet etupäässä miehiä kirjoittajiksi, kuten Kaartinen ja Korhonen vihaavat *Historiallisessa Aikakauskirjassa* käyneen. Kyse ei myöskään ole siitä, että naisia olisi syrjitty heidän valitsemiensa ai-

heiden takia. Vuosikirjaan pyydetään harvoin artikkeleita joltain tietyltä henkilöltä. Tällöin naiset ovat kuitenkin jääneet vähemmistöön, mikä saattaa johtua heidän "näkyttömyydestään": naistutkijoiden olemassaoloa ei muisteta artikkelin kirjoittajaa etsittäessä. Kirjoittajat ovat kasvatustieteen virkamiehiä ja poliitikkoja, jotka useimmiten ovat miehiä.

Naisten osuus esitelmöitsijöistä kohtalainen

Kiinnostavan vertailuaineiston kouluhistoriallisen seuran toiminnalle antaa Suomen kasvatustieteellisen seuran kasvatustieteen historian verkosto, joka aloitti toimintansa vuonna 2005. Kyseisen verkoston postituslistalle ilmoittautuneista 87:stä kasvatustieteen historian tutkijasta ja harrastajasta kaksi kolmasosaa oli naisia. Verkoston organisoimien ensimmäisten kasvatustieteen historian tutkijapäivien esiintyjäjoukkokin oli naisvaltainen: teemaryhmien 34 esityksestä 22 oli naisten pitämiä. Myös vuoden 2006 tutkijaseminaarin esiintyjälistalla oli samankaltainen, sillä 37 esitelmöitsijää 62:sta oli naisia.

Samansuuntaisia suhdelukuja saadaan tarkastelemalla kasvatustieteen päivien esiintyjälistoja. 2000-luvulla kasvatustieteen päivillä on ollut kasvatustieteen historian teemaryhmä Turussa (2000), Helsingissä (2003), Joensuussa (2004) ja Jyväskylässä (2005). Niissä pidetyistä kasvatustieteen historian esitelmistä lähes 40 prosenttia on ollut naisten pitämiä. Myös aikakauskirja *Kasvatustieteen* kasvatustieteen artikkelin kirjoittajien sukupuolijakauma on ollut suhteellisen tasainen. Viimeisen kymmenen vuoden aikana reilu kolmannes kasvatustieteen historiasta kirjoittaneista on ollut naisia.

Tarkastelu osoittaa kasvatustieteen historian perinteisten julkaisufoorumien, alan vuosikirjojen, edustavan varsin miehistä näkökulmaa. Sen sijaan "matalamman kynnyksen" areenat, konferenssien ja symposiumien puhujalavat näyttävät antavan yhtä lailla tilaa naisille ja miehille.

Viimeisen viiden vuoden ajan tutkijoiden tieteellisistä esiintymistä voi päätellä, että miesten valta-asema kasvatuksen historiassa alkaa olla ohi. Tämä on seurausta nuorenpolven nais-historioitsijoiden esiinmarssista mutta myös kasvatuksen historian "vanhan kaartin" siirtymisestä muille areenoille. Suomen kouluhistoriallinen seura on kuitenkin vielä miesten käsissä – sen yhdeksänjäsenisessä johtokunnassa on vain kaksi naista. Sukupuolittuneisuus ei toisaalta näy seuran toiminnassa julkaisu-toimintaa lukuun ottamatta, sillä kuukausikokouksissa naiset esitelmöivät yhtä usein kuin miehet.

Naisten puuttuminen lähdeluetteloista

Paneudutaan vielä kasvatuksen historian monografioiden lähdeluetteloiden sukupuolittuneisuuteen. Kaartinen ja Korhonen tarkastelivat myös tutkijoiden käyttämän tutkimuskirjallisuuden sukupuolijakaumaa. Heidän lähtöoletuksensa – naisten laatimiin teoksiin viitataan miesten teksteissä vähän – piti paikkansa. Jorma Kalelan juhla-kirjassa mieskirjoittajat viittasivat vain yhteen tai kahteen naiseen, osa kirjoittajista ei viitannut yhteenkään naistutkijaan. 13 naisen ja 16 miehen laatimissa monografioissa tilanne ei ollut juuri lohdullisempi. Kaartinen ja Korhonen laski-vat naisten osuuden monografioiden lähdeluetteloissa mainituis-ta tutkijoista. Mieskirjoittajien lähdeluetteloissa oli naistutkijoi-ta keskimäärin 13 prosenttia, naisten kirjoittamissa monografio-issa 27 prosenttia. Yhtenä selityksenä he esittivät tutkijoiden tekemää liian suppeaa rajaamista. He väittivät myös, etteivät miestutkijat lue naisten tekstejä.

Suoritetaan vastaava pintapuolinen tarkastelu kasvatuksen historiassa. Valitaan tarkasteluaineistoon 14 kasvatuksen histo-rian monografiaa, seitsemän edustamaan kumpaakin sukupuol-ta.⁴⁾ Tarkastelulla ei pyritä tilastolliseen edustavuuteen, vaan kokeiluluontoisesti vertaamaan historioitsijoiden monografiois-sa esille tullutta ilmiötä kasvatuksen historian tutkimuksiin.

Vuosien 1996 ja 2004 välillä miesten laatimissa monografioissa viitataan 20 prosenttisesti naistutkijoihin. Kaartisen ja Korhosen havainto, että myös naistutkijat "syrjivät" tutkijasisartensa töitä saa vahvistusta tästä aineistosta. Sattumanvaraisesti valitut seitsemän naiskirjoittajaa viittaavat vain 33 prosenttisesti naisten tekemiin tutkimuksiin. Merkillepantavaa on, että historiassa ja kansatieteessä vaikuttaneiden Anne Ollilan (1998), Saara Tuomaalan (2004) ja Kirsti Salmi-Niklanderin (2004) kirjojen lähdeluettelot koostuvat noin 50 prosenttisesti naistutkijoista. Kasvatustieteessä väitelleiden Oili Parjon (2003) ja Airikki Pousin (2003) monografioissa puolestaan naistutkijoita oli vain viidennes tai vähemmän. Naistutkijoiden näkymättömyys tutkimuskirjallisuudessa ei ole yhdentekevä asia. Johanna Valenius (2001) korostaa, että viittaamattomuus naisten tutkimuksiin johtaa näkymättömyyden kehään, josta naistutkijat eivät pääse ulos vaan katoavat tiedekartalta.

Tarkastellaan vielä Kaartisen ja Korhosen mainitsemaa nais- ja miestutkijoiden erilaisten tutkimuskohteiden osuutta kasvatuksen historiassa. Historiantutkimuksessa näkyy Kaartisen ja Korhosen mukaan naistutkijoiden painottuminen naisten, perheen ja kotitalouden tutkimiseen. Kasvatuksen historiassa vastaavanlaisen johtopäätöksen voi tehdä tarkastelemalla esimerkiksi *History of Education* -aikakauskirjan gender-artikkelien kirjoittajakuntaa (Watts 2005). Miehet sen sijaan valitsevat aiheensa kansallista identiteettiä rakentavan politiikan, vallan ja valtion piiristä. Tällä vuosituhannella kasvatustieteessä historian aiheista väitelleistä 14 on miehiä ja kolme naisia. Näiden väitöskirjojen perusteella ei voi lähteä vetämään pitkälle meneviä johtopäätöksiä nais- ja miestutkijoiden aihevalinnoista. Silti ainakaan tämän otoksen perusteella naisten ja miesten aihepiireissä ei näy sukupuolenmukaista erkanemista – naiset ja miehet tutkivat yhtäläillä niin makro- kuin mikrotason ilmiöitä sekä vallanpitäjiä että vallan kohteita.

Launonen, Leevi 2000.	Eettinen kasvatustieteellinen tutkimus suomalaisen koulun pedagogisissa teksteissä 1860-luvulta 1990-luvulle.
Saine, Harri 2000.	Uskonnonopetus Suomen oppivelvollisuuskoulussa 1900-luvulla.
Jossfolk, Karl-Gustav 2001.	Bildning för alla. En pedagogiskhistorisk studie kring abnormskolornas tillkomst i Finland och deras pionjärer som medaktörer i bildningsprocessen 1846-1892.
Kemppinen, Lauri 2001.	Sivistys on Suomen elinehto. Yrjö Sakari Yrjö-Koskisen kasvatustieteellinen tutkimus ja koulutuspolitiikka vuosina 1850-1882.
Lassila, Juhani 2001.	Lapin koulutushistoria - Kirkollinen alkuopetus, kansa-, perus- ja oppikoulut, osa 1.
Lämsä, Kalevi 2001.	Jonas Lagus (1798-1857) kasvattajana ja opettajana - "En siksi, että olisin opettajanne...".
Virta, Ilkka 2001.	Siirtoväen kansakoulukysymys sotavuosien Suomessa.
Jauhiainen, Annukka 2002.	Työväenlasten koulutie ja nuorisokasvatuksen yhteiskunnalliset merkitykset. Kansakoulun jatko-opintokysymys 1800-luvun lopulta 1970-luvulle.
Moilanen, Raimo 2002.	Suomen armeijan moottorijoukkojen koulutus vuosina 1919-1939.

Taulukko 3. Kasvatuksen historiasta kasvatustieteessä väitelleet ja heidän tutkimusaiheensa. Tiedot kasvatustieteen väitöskirjoista perustuvat Leena Lehtimäen keväällä 2005 Vokke-projektin yhteydessä laatimaan luetteloon

Fuhakka, Jorma 2002.	Esi- ja alkuopetuksen kehittäminen Suomessa vuosina 1968-2000. Aikalaisvaikuttajien selontekoja tapahtumista ja niihin vaikuttaneista seikoista.
Salminen, Jari 2002.	Alamainen sivistysprojekti, tasa-arvo ja edistys. Suomen yksityisten oppikoulujen rakenteellinen kehitys 1872-1920.
Välta, Juha 2002.	Ongelmaoppilaat Oulun kansakoulussa vuosina 1874-1974.
Arda, Pauli 2003.	Tavoitteena kunnan kansalainen. Koulun kansalaiskasvatuksen päämäärät eduskunnan keskusteluissa 1917-1924.
Parjo, Oili 2003.	Koti on Kansan sydän - Kotikasvatussyhdistyksen perustaminen ja toiminta 1907-1917.
Rousi, Airikki 2003.	Nuori Ilmari Vaissi. Kasvun ja kehityksen vuodet suomalaisessa talonpoikaisyhteisössä 1910-1939.
Vuorenpää, Jouko 2003.	Yliopistollisen opettajankoulutuksen kehittyminen Suomessa 1970-luvulta 2000-luvulle.
Kilpivaara, Kyösti 2004.	Höyryävää keittoa pakkaspäivänä - Kansakoulun johtokunnat koulutoimintaa järjestämässä Pudasjärvellä, Simossa ja Ranualla vuosina 1866-1921.

*väitöskirjoista. Mukaan on kelpuutettu aineistonhankinnan ja sen käsitte-
lyyn perusteella historiantutkimuksiksi luokiteltavat väitöskirjat. Paikoitellen
rajanveto oli hankalaa, joten listaa voi pitää vain suuntaa-antavana.*

Lopuksi

Tieteen sukupuolittuneisuus on ollut jo parin vuosikymmenen ajan keskusteluaiheena historioitsijoiden ja kasvatustieteilijöiden piirissä. Historiassa professorikunta on ollut hyvin miehinen – mitä kuvaa mm. ensimmäisen naisoppituolinhaltijan astuminen virkaan Helsingin yliopiston historialaitoksessa kuluvan vuoden alusta – mutta kasvatustieteen professorikunnassa naisia ja miehiä on yhtä paljon. Vaikka historia-alalla näyttäisi 2000-luvun alun sukupuolikeskustelun jälkeen tapahtuneen naistutkijoiden esiinmarssi – ainakin *Historiallisen Aikakauskirjan* kohdalla –, miesten osuus Suomen historiallisen seuran julkaisutoiminnasta on edelleen suuri.⁵⁾ Kasvatustiedettä yhtenä kokonaisuutena tarkastellessa ei naisten ja miesten julkaisukäytänteissä näyttäisi olevan eroa. Kasvatustieteen sisällä eroja kuitenkin löytyy. Kasvatuksen historia on tästä esimerkki, sillä sen julkaisutraditiot ovat vastaavanlaisia kuin historiatieteessä.

Kasvatuksen historian alalla sukupuolikäsitteistä on vaiettu. Suppean tarkastelun perusteella näyttäisi siltä, että poikkitieteellisessä tiedeyhteisössä liikkuvat historia-aineiden naistutkijat tiedostavat tutkimuksen sukupuolittuneisuuden ja ottavat tutkimuksillaan kantaa vallitsevaan tilanteeseen. Kasvatustieteellisen tiedeyhteisön piirissä toimineiden naishistorioitsijoiden töissä taas näkökulma ei ole yhtä vahvasti esillä. Tosin 2000-luvun alussa kasvatustieteessä kasvatuksen historiassa väitelleitä naisia on vain kolme. Nähtäväksi jää, miten kasvatusalan tutkijakoulusta piakkoin väittelevien naistutkijoiden työt muuttavat tilannetta.⁶⁾

Lähteet

ANTTONEN, SAILA & KEMPPAINEN, TIINA. 1994. Valtaa kaikkialla: tiedeyhteisö pedagogis-poliittisena voimakenttänä. *Kasvatus* 25 (4), 373–383.

- HEIKKINEN, ANTERO. 2006. Naiset historiankirjoittajina. Kirja-arvostelu Elina Kataisen, Tiina Kinnusen, Eva Packalénin ja Saara Tuomaalan toimittamasta Oma pöytä -kirjasta (2005). Historiallinen Aikakauskirja 1/2006, 91–93.
- JULKUNEN, RAIJA. 2004. Hullua rakkautta ja sopimustohtoreita. Minerva: Jyväskylä.
- KAARTINEN, MERVI & KORHONEN, ANU. 2001. Miesten tiede! Poliitiikka, sukupuoli ja historian tiedeyhteisö. Tieteessä tapahtuu 2001/1. Kasvatus-aikakauskirjan vuosikerrat 1995–2004.
- KATAINEN, ELINA, KINNUNEN, TIINA, PACKALÉN, EVA & TUOMAALA, SAARA. 2005. Naiset historiankirjoittajina – Akateeminen marginaali ja uuden tiedon tuottaminen. Teoksessa Elina Katainen ym. (toim.) Oma pöytä – Naiset historiankirjoittajina Suomessa. Helsinki: SKS, 11–49.
- KIVIRAUMA, JOEL. 1997. Faktorianalyysin kautta teemahaastatteluun – Suomalaisen kasvatustieteen paradigmanmurrokset 1900-luvulla väitöskirjojen valossa. Teoksessa J. Kivirauma & R. Rinne (toim.) Suomalaisen kasvatustieteen historia – lyhyt oppimäärä. Turku: Kasvatustieteiden laitos, 5–60.
- Koulu ja menneisyys – Suomen kouluhistoriallisen seuran vuosikirjat 1935–2004.
- MARKKOLA, PIRJO. 2003. Suomalaisen naishistorian vuosikymmenet. Historiallinen Aikakauskirja 1/2003, 53–63.
- MUSTAKALLIO, KATARIINA. 2005. Uudet tuulet puhaltavat. Suomen Historiallisen Seuran jäsenlehti 4/2005.
- OLLILA, ANNE. 1998. Jalo velvollisuus. Virkanaisena 1800-luvun lopun Suomessa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- PARJO, OILI. 2003. Koti on kansan sydän. Kotikasvatusyhdistyksen perustaminen ja toiminta 1907–1917. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitos.

- POUSI, AIRIKKI. 2003. Nuori Ilmari Vaissi. Kasvun ja kehityksen vuodet suomalaisessa talonpoikaisyhteisössä 1910–1939. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitos.
- RANTALA, JUKKA. 2006a. Kasvatustiede on vaarassa menettää historiallisen näkökulmansa. *Historiallinen Aikakauskirja* 2/2006, 176–180.
- RANTALA, JUKKA. 2006b. Kasvatuksen historian asema uhattuna. *Kasvatus [tulossa]*.
- SALMI-NIKLANDER, KIRSTI. 2004. Itsekasvatusta ja kapinaa. Tutkimus Karkkilan työläisnuorten kirjoittavasta keskusteluyhteisöstä 1910- ja 1920-luvuilla. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Skolhistoriskt arkiv – Svenska skolhistoriska föreningens vuosikirjat 1952–2003.
- TUOMAALA, SAARA. 2004. Työätekevistä käsistä puhtaiksi ja kirjoitettaviksi. Suomalaisen oppivelvollisuuskoulun ja maalaislasten kohtaaminen 1921–1939. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- VALENIUS, JOHANNA. 2001. Kommentti Miesten tiede! -keskusteluun. Ennen ja nyt 1/2001.
- WATTS, RUTH. 2005. Appendix: Gender articles in History of Education since 1976. *History of Education* 34 (6), 689–694.

Elektroniset lähteet

- LEHTIMÄKI, LEENA. 2005. Vokke-projektin yhteydessä laadittu luettelo kasvatustieteen väitöskirjoista [www-dokumentti] <http://www.helsinki.fi/vokke/Tyoryhmat/Liite3b%20tohtorin%20vaitoskirjat_140405.pdf>, luettu 28.11.2005.

Viitteet

1. Tiedot kasvatustieteen väitöskirjoista perustuvat KOTA-tietokantaan ja Leena Lehtimäen keväällä 2005 Vokke-projektin yhteydessä laatimaan luetteloon väitöskirjoista. Kasvatushistoriallisiksi väitöksiksi on tulkittu aineistonhankinnan ja sen käsittelyn perusteella historian tutkimuksiksi luokiteltavat väitöskirjat. Paikoitellen rajanveto oli hankalaa, joten listaa voi pitää vain suuntaa-antavana.
2. 24 artikkelin kirjoittajan sukupuoli ei ole selvillä, ja joissain artikkeleissa on useampia kirjoittajia. Siksi kirjoittajien lukumäärä ei ole yhteismittainen artikkelien lukumäärän (289) kanssa.
3. Seitsemän artikkelin kirjoittajan sukupuoli ei ole selvillä. Lisäksi muistokirjoitukset ja vain kuvia sisältävät artikkelit on jätetty tarkastelusta pois. Siksi taulukossa oleva kirjoittajien lukumäärä ei vastaa Skolhistoriskt arkivin kaikkien kirjoittajien lukumäärää (202).
4. Tarkastelussa ovat mukana seuraavat teokset: Ahonen, Sirkka 2003. Yhteinen koulu – tasa-arvoa vai tasapäisyyttä. Tampere: Vastapaino; Laamanen, Hilka 2000. Kenen koulu, sen kansa. Lehdistökeskustelu kansakoulun muodosta ja sisällöstä kansakouluasetuksesta piirijakoasetukseen (1866–1898). Helsinki: Suomen Kouluhistoriallinen Seura; Ollila, Anne 1998. Jalo velvollisuus. Virkanaisena 1800-luvun lopun Suomessa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura; Parjo, Oili 2003. Koti on kansan sydän. Kotikasvatusyhdistyksen perustaminen ja toiminta 1907–1917. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitos; Pousi, Airikki 2003. Nuori Ilmari Vaissi. Kasvun ja kehityksen vuodet suomalaisessa talonpoikaisyhteisössä 1910–1939. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitos; Salmi-Niklander, Kirsti 2004. Itsekasvatusta ja kapinaa. Tutkimus Karkkilan työläisnuorten kirjoittavasta keskusteluyhteisöstä 1910- ja 1920-luvuilla. Helsinki: SKS; Tuomaala, Saara 2004. Työätekeivistä käsistä puhtaiksi ja kirjoitaviksi. Suomalaisen oppivelvollisuuskoulun ja maalaislasten kohtaaminen 1921–1939. Helsinki: SKS; Arola, Pauli 2003. Tavoitteena kunnan kansalainen. Koulun kansalaiskasvatuksen päämäärät eduskunnan keskusteluissa 1917–1924. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitos; Kauranne, Jouko 2003. Neljännesvuosisata Helsingin opetustoimen kehitystä. Pääkaupungin koululaitos peruskoulun alkamisesta 2000-luvulle. Helsinki. Helsingin opetusvirasto; Kärenlampi, Paavo 1999. Taistelu kouludemokratiasta. Kouludemokratian aalto Suomessa. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura; Meinander, Henrik 1996. Lik martallen som rågfältet. Hundra år finlandssvensk gymnastik. Ekenäs: Finlands Svenska Gymnastikförbund; Nikander, Esko 1998. Kansalaisuus velvoittaa. Maaseudun kansakoulujen piiritarkastajat Suomen kansallisen sovun rakentajina vuosina 1921–1939. Tampereen yliopisto; Ojakangas, Mika 1997. Lapsuus ja auktoriteetti. Helsinki: Tutkijaliitto; Syväoja, Hannu 2004. Kansakoulu – suomalaisten kasvattaja.

- Jyväskylä: PS-kustannus. Ollilan, Salmi-Niklanderin ja Ojakankaan tutkimukset eivät ole varsinaisia kasvatustieteen töitä. Ne voi kelpuuttaa kuitenkin tarkasteluun, koska kasvatustieteen on niissä ilmiönä vahvasti esillä.
5. Suomen historiallisen seuran puheenjohtaja Katariina Mustakallio toi esille pääkirjoituksessaan seuran jäsenlehdessä (4/2005), että historian tutkimussarjojen kolmestakymmenestä julkaisusta vain neljä oli naisten laatimia vuonna 2005.
 6. Tutkijakoululaisista kasvatustieteen aihepiireistä valmistelevat väitöskirjaa seuraavat naisjatko-opiskelijat: Anne Hosio-Paloposki (Koulukasvatustieteen ja teknologisoituvien yhteiskuntien – Kansakoulun opetussuunnitelman rakentuminen), Johanna Kallo (Historical and Comparative Study on OECD Education Policies), Marjo Nieminen (Lastensuojelulapset ja koulutus sosiaali- ja koulutuspoliittisessa keskustelussa 1900–1930-luvun Suomessa), Eeva-Leena Onnismaa (Varhaiskasvatustieteen diskursiivinen muotoutuminen virallisasiakirjoissa vuosina 1967–1999) ja Sirkku Rautakilpi (Oppia tehdasta ja elämää varten – Tutkimus koulutuksesta ja oppimisesta osana tekstiiliteollisuuden tuotantotyöntekijöiden elämäntapaa Suomessa 1910–1960). Kasvatustieteen valtakunnallisen tutkijakoulun koordinaattori Piia Seppäsen tiedonanto tekijälle 8.12.2005.